Rási Szilvia

EGYETEMI HALLGATÓK SZAKDOLGOZATAINAK NYELVI ELEMZÉSE

1. Bevezetés

A tudományos írás napjainkban meglehetősen kutatott területté vált, különösen igaz ez a nemzetközi színterekre. Az egyetemi hallgatók által írt tudományos szövegek metadiszkurzív elemei, valamint a tudományos szövegre jellemző és az attól eltérő sajátosságok a magyar szakirodalom vonatkozásában viszont még kevéssé lettek feltárva. Jelen tanulmány a PeLiKon 2023 konferencián bemutatott *Egyetemi hallgatók szakdolgozatainak nyelvi elemzése* című előadás kibővített és egységbe szerkesztett változatát mutatja be. A vizsgálat során a MAXQDA tartalomelemző szoftver segítségével végeztem elemzést az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem hallgatóinak szakdolgozataiból álló adatbázison. A tanulmány a vizsgálat legfőbb tanulságait foglalja össze, hozzájárulva ezzel a hallgatói tudományos íráskészség kutatásához.

A tanulmány négy fő részből áll. A rövid bevezetőt a munka elméleti része követi, amely bemutatja a vizsgálathoz tartozó legfontosabb hazai és nemzetközi szakirodalmat. A harmadik fejezet ismerteti a kutatás módszertanát: a vizsgált adatkorpuszt, a vizsgálati eszközt, valamint a kutatáshoz használt kódrendszert. Az ezt követő alfejezet a vizsgálatban összegyűjtött adatokat és eredményeket részletezi, végül a tanulmány a kutatási eredmények összegzésével és a következtetések levonásával zárul.

2. A hallgatók tudományos szövegalkotásának elméleti háttere

2.1. Tudományos írás a felsőoktatásban

Napjainkban Magyarországon – más országokhoz hasonlóan – a felsőoktatási intézmények tevékenységeinek kereteit törvény határozza meg. A hatályos nemzeti felsőoktatásról szóló *2011. évi CCIV. törvény* (50. §) értelmében az alap- és mesterképzésben részt vevő hallgatók a tanulmányaikat a szakdolgozat és a diplomamunka megírásával, megvédésével, a doktori képzés hallgatói pedig a doktori értekezés védésével zárják le (W1). A törvény értelmében a felsőoktatásban tehát elvárás, pontosabban feltétel az, hogy a hallgatók tudományos íráskészsége olyan szintű legyen, hogy a tanulmányaik befejeztével egy jól strukturált, a tudományos stílus kritériumainak megfelelő, saját kutatást ismertető szöveget tudjanak benyújtani.

Ezzel párhuzamosan számos vizsgálat (pl. Kurtán 2010) hívja fel a figyelmet arra, hogy a felsőoktatási tanulmányaikat megkezdő diákok szövegalkotási képességeiben komoly hiányosságok vannak; ezt egyrészt a korábbi tanulmányaik, másrészt a felsőoktatási

https://doi.org/10.17048/Pelikon.2025.443

tanulmányaik eredményezik. Például a közoktatásban tanulók fogalmazástanítása során elsősorban a retorikus vagy esszéisztikus írásmód oktatása van jelen (Szilassy 2014), valamint főként (szép)irodalmi szövegek feldolgozásával foglalkoznak (Molnár 2006), a szövegalkotás szövegtípusfüggő jellege pedig nagyrészt reflektálatlan marad (Molnár 2006). A felsőoktatásról szintén elmondható, hogy csekély mértékben járul hozzá ahhoz, hogy a hallgatók megfelelő tapasztalatot szerezzenek a tudományos szövegek feldolgozásában, ugyanis gyakori, hogy csupán a vizsgára való felkészüléskor olvasnak el egy-egy szakirodalmi tételt vagy a kivonatát (Arum–Roksa 2011), az általuk gyakran használt internetes kommunikációs forma kedvezőtlenül hat a tudományos szövegalkotásukra (Blaskó–Hamp 2007), továbbá a tudományos szövegek írásának és olvasásának hiánya miatt nagyon csekély ismeretük van a a forrásalapú írás világáról, a tudományos szövegtípusokról.

A hallgatók hiányos tudományos íráskészségét felismerve vezették be számtalan felsőoktatási intézményben a tudományos szövegalkotás fejlesztésére irányuló kurzust (Klein–Boscolo 2016). A tudományos íráskészség fejlesztése a 20. század utolsó évtizedében kapott növekvő figyelmet**,** ugyanis ekkor kezdődött meg a felsőoktatási intézmények tömegesedése és növekedett a különféle szociális háttérrel rendelkező diákok száma, következésképpen szükségessé vált az egységes tudományos szövegalkotás módszertanának elsajátítása (Lillis–Scott 2008). Napjainkban a magyarországi felsőoktatási intézmények tantárgyainak mintatanterveiben is szerepelnek a tudományos írás fejlesztésére irányuló műhelyek, kurzusok (pl. *írásgyakorlat, tudományos írás, tanulmányírás, a tudományos közlés művészete*), ugyanis a hallgatók tudományos íráskészségének fejlesztése a felsőoktatási intézmények elsődleges céljai között szerepel.

2.2. A tudományos szövegtípus jellemzői

A tudományos szövegeknek – egyéb szövegtípusokhoz hasonlóan – megvannak azok az ismertetőjegyei, amelyek alapján a tudományos szövegtípusba sorolhatók. A következőkben a munka azokat a tudományos szövegre leginkább jellemző sajátosságokat mutatja be, amelyek a tudományos szövegalkotásról szóló és azt elősegítő irodalmak (Fóris 2008; Gyurgyák 2019; Havasréti 2006; Körtvélyesi 2018; Kurtán 2006; Szabó 2001; Szokolszky et al. 2020; Veszelszki 2015) alapján gyűltek össze. Ezeknek a mintaadó, kvázi pedagógiai jellegű szakirodalmaknak mindenekelőtt a felsőoktatásban részt vevő hallgatók alkotják a célcsoportját, emellett az egyetemi képzés során egy-egy tudományos munka megírásakor többnyire ezen szövegek útmutatása szerint járnak el. A tudományos szöveg legalapvetőbb jellemzői:

- **Személytelenség**: bár a tudományos szövegekről az a nézett terjedt el, hogy kerülik a személyességet, ez mégis az egyik legvitatottabb pontnak számít, ugyanis a szakemberek véleménye erről egyre inkább megoszlik: egyesek az E/1 használatát tartják a helyénvalónak (pl. Szabó 2001), míg mások a személytelen megfogalmazást (Gyurgyák 2019; Szokolszky et al. 2020), továbbá gyakori a T/1 alkalmazásának lehetősége is. Azonban a legtöbb tudományos szövegről készült munka a tudományos szöveg egyik legjellegzetesebb tulajdonságaként a személyesség alacsony fokát, a szubjektív megfogalmazás elkerülését határozza meg.

- **Szakterminológia:** a tudományos diskurzus egyik legsajátosabb ismertetőjegye az adott tudományterület jellemző szakkifejezéseinek alkalmazása. Megjegyzendő, hogy bár a tudományos szövegtípusban is használatók a rokon értelmű kifejezések, ez nem érvényes a szakkifejezés-használatra, ugyanis a terminusokat – az egyértelműség érdekében – nem lehet/nem javasolt szinonimákkal helyettesíteni (Koltay 2018).
- **Pontos fogalomhasználat:** a világos és félreérthetetlen fogalomhasználat, a kifejezések következetes használata, a pontos definíció, a félrevezető szinonimák és a két- vagy többértelműség kerülése (Szabó 2001; Szathmári 2004) tartozik ide.
- **Közhelyek elkerülése:** a tudományos stílust ronthatják a beépített közhelyek, ezek teljesen idegenek a gondosan megfogalmazott, strukturált tudományos szövegtől (Gyurgyák 2019; Szabó 2001; Veszelszki 2016).
- **Modalitás:** a tudományos szövegekre a kijelentő mód (a kijelentő mondatok túlsúlya) a jellemző. A mondatszerkesztésre vonatkozóan az összetett mondatok és a többszörös alárendeléses formák a gyakoriak, ugyanis ezek a legalkalmasabbak a bonyolult gondolatok és az ok-okozati viszonyok visszatükrözésére (Szathmári 2004).
- **Következetesség:** mind a szakterminológia használata, mind a formázás szempontjából alapvető fontosságú.
- **Strukturáltság:** a tudományos szövegeknek jellemzően logikus a felépítése, világos a vonalvezetése, és az egyes szerkezeti egységek által alkotott tagoltság áttekinthető (Mošaťová 2022).
- **Tagoltság:** a teljes szöveg strukturáltsága mellett fontos a szöveg kisebb egységeinek (pl. fejezeteinek) a tagoltsága is. A tagolás során fontos szerepe van a kötőszóknak és névmásoknak, ugyanis ezek a logikus gondolatfűzés elhagyhatatlan meghatározó eszközei (Szathmári 2004).
- **Vizualizáció:** fontos a vizuális elemekre való utalás és az azokon megjelenített információk bemutatása a főszövegben is annak érdekében, hogy az olvasó az egyes adatokat, információkat ne értelmezhesse félre. (Csontos 2020; Kurtán 2006; Szabó 2001)
- **Hivatkozások használata:** hivatkozáshasználat közben a szerző elkülöníti a saját gondolatait másokétól (Szabó 2001).
- **Hivatkozásrendszereknek való megfelelés**: lényeges, hogy a főszövegben levő hivatkozás következetes, pontos, áttekinthető és az adott hivatkozási rendszernek megfelelő legyen.
- **Idézés:** idézést tekintve a tudományos szövegekben nem az eredeti diskurzust létrehozó személy, hanem a hozzá köthető, az adott szöveg szempontjából releváns információ kerül a figyelem előterébe (Csontos 2018).
- **Stílus:** tudományos stílust tekintve nem jellemző az egyéb stílusokkal való keveredés, tehát a stiláris homogenitás, a tudományos stílus egyneműsége számít tipikusnak.
- **Helyesírási és grammatikai szabályoknak való megfelelés:** például a helyesírási hibák, a magyartalan kifejezések, a nyelvtanilag nem megfelelő formák stb. elkerülése (Gyurgyák 2019).

- **Szórend:** fontos a világos, áttekinthető szórend, ezek figyelmen kívül hagyása ugyanis könnyen félreértést okozhat a szöveg értelmezésében (Szabó 2001; Szathmári 2004).

Mindezeket összefoglalva a prototipikus (Jánk 2017) tudományos szövegekre – egyebek mellett – jellemző a semleges kiindulópontból történő konstruálás (Sanders–Spooren 1997), a személyesség alacsony foka, az egyértelmű terminológia, a kijelentő mód használata, a világos szórend és a logikusan felépített gondolatmenet, valamint a hangsúlyosan jelölt szerkezeti egységek, amelyek által áttekinthetővé és tagolttá válik a szöveg (Urbán 2009; Kabán 1993). Gyakoriak a felsorolások és a vizuális stilisztikai eszközök, továbbá jellemző rá a hivatkozások és idézetek használata (Gyurgyák 2019; Rási 2019; Veszelszki 2016). Az idézést tekintve ezekben a szövegekben nem az eredeti diskurzust létrehozó személy, hanem a hozzá köthető, az adott szöveg szempontjából releváns információ kerül a figyelem előterébe (Csontos 2018). A stílust illetően pedig a stiláris homogenitás, a tudományos stílus egyneműsége számít tipikusnak, vagyis nem jellemzője a tudományos diskurzushibridizáció.

2.3. A szakdolgozat általános jellemzői

Jelen vizsgálat adatbázisa 8 szakdolgozatból áll, ezért elengedhetetlen a szakdolgozat mint tudományos szövegtípus ismertetése. A szakdolgozat egy olyan speciális szövegtípus, amely félúton helyezkedik el a tudomány és a pedagógia között. A tudományban elfoglalt helye nincs egyértelműen meghatározva, mivel valójában nem tartozik a tudomány szövegei közé, viszont felsőoktatási kimeneti követelményként mégis a tudományos szöveg alkotása az elvárás. Ez egy olyan tudományos igényű pedagógiai írásmű, amely a hallgatónak az általa választott témában nyújtott szakértelméről, a tudományos adatgyűjtésről, az adatok rendszerezéséről, feldolgozásáról és elemzéséről, saját gondolatainak, álláspontjának koherens, konzisztens és nyelvhasználati szempontból megfelelő tudományos kifejtéséről ad számot.

Legfőbb célja a diplomaszerzés egyik követelményének teljesítése. Jellemző rá a tervezettség, kifejtettség, szakirodalmi áttekintés; a szakmai, a tudományterületre jellemző nyelv- és fogalomhasználat; a nyelvi jólformáltság; a szöveg tagolása; a világos szövegszerkezet; a főbb szerkezeti egységek megjelenítése (többségében: bevezetés, szakirodalmi áttekintés, kutatásmódszertan, eredmények ismertetése, összegzés); a mértéktartóan szubjektív, de objektivitásra törekvő hangvétel; bizonyos formai követelmények betartása és a témavezetővel való kooperáció.

3. A hallgatók szakdolgozatainak tartalomelemzése

A hallgatók tudományos íráskészségének feltérképezése érdekében elengedhetetlen a tudományos szöveges produktumaik, szakdolgozataik elemzése. Ezen kutatások eredményei alapján olyan – a hallgatók által alkalmazott – elemek ismerhetők fel, amelyek által árnyaltabb képet nyerhetünk a hallgatók tudományos szövegalkotási gyakorlatáról, és felismerhetővé válnak azok a jegyek, amelyek elkerülésére a későbbiekben nagyobb hangsúlyt fektethetnek a tudományos szövegalkotásra irányuló kurzusok és segédletek. Tehát egyrészt láthatóvá

válnak azok a tényezők, amelyekben a hallgatók megfelelnek a tudományos írás kritériumainak, másrészt megfigyelhető, hogy mely nyelvi tényezőkben térnek el tőle, és melyekben igényelnek további fejlesztést. A tudományos íráskészség fejlesztésének megalapozásához jelen tanulmány egy olyan vizsgálatot mutat be, amelynek célja az EKKE hallgatóinak szakdolgozataiban kimutatni a tudományos stílusra jellemző és nem jellemző – mindenekelőtt nyelvi – elemeket. A kvalitatív kutatásokra nem jellemző a hipotézisalkotás, hanem a nyílt kérdések mentén való vizsgálódás (Sántha 2009), így a jelen elemzés legalapvetőbb kérdése a következő: milyen a tudományos szövegalkotásra kevésbé jellemző sajátosságok jelennek meg a hallgatók szakdolgozataiban?

3.1. A vizsgált adatkorpusz létrehozásának szempontjai és az adatkorpusz jellemzése

A vizsgálat populációját az EKKE hallgatói teszik ki, a mintavételi keretet pedig az EKKE Egyetemi Archívumába tartozó *Szakdolgozatok repozitóriumában* megtalálható szakdolgozatok összessége alkotja. A kutatás a dimenziók szerinti mintavételi technika segítségével jut el a vizsgálni kívánt mintához, jelen esetben ugyanis nem a reprezentativitásra való törekvés, hanem az egyes minták felismerése és rendszerezése volt az elsődleges cél. A heterogenitás biztosítása érdekében kulcsfontosságú volt, hogy az egyetem minden karáról kerüljön szakdolgozat a mintába, viszont az egyes karokon benyújtott szakdolgozatok arányának való megfelelés nem volt cél. Mivel a *Tanulmányi és vizsgaszabályzat* nem tesz különbséget a BA- és MA-szakos hallgatók szakdolgozatai között, így a jelen vizsgálat sem határolta őket el. Megjegyzendő, hogy a minta elemeinek egyéb tulajdonságairól (pl. a képzés vagy a szak típusa) nem volt információ, ugyanis a repozitórium keresője nem ad erre lehetőséget, valamint ezek az adatok általában a szakdolgozatok címlapján sincsenek feltüntetve.

Az elemzés adatkorpuszát tehát az EKKE 8 hallgatójának megvédett szakdolgozata alkotta. A szakdolgozatok a 2017–2021 közötti időszakból származnak, és legalább egy dokumentum került az adatbázisba az egyetem minden karáról. A 8 szakdolgozat alkotta korpusz összesen 385 oldal, 93 663 szó, 599 762 karakter szóköz nélkül, 686 405 karakter szóközzel, 16 840 sor.

3.2. A vizsgálat módszere

A vizsgálat során a tartalomelemzés módszerét alkalmazva tártam fel az adatbázisban érvényesülő metadiszkurzív elemeket, ezt a MAXQDA 2020 tartalomelemző szoftver tette lehetővé.

A kódolást tekintve a priori kódolást alkalmaztam, vagyis a kódolás kategóriáit a kódolás és elemzés fázisa előtt alakítottam ki. A kódok kialakításánál a korábbi kutatási tapasztalataim (Rási 2019, 2020, 2022) mellett két meghatározó alkotóelemet vettem figyelembe: egyrészt a tudományos szakszövegek empirikus leírását (pl. Csontos 2020; Fülöp 2017; Molnár 2009; Pintér–Molnár 2017; Veszelszki 2016), tehát olyan eredményeket, következtetéseket, amelyeket a szakemberek korábban a szövegek olvasásából próbáltak meg levonni, másrészt olyan szövegeket, amelyek arról közvetítenek előírásokat, hogy milyen legyen egy szakdolgozat (Gyurgyák 2019; Havasréti 2006; Körtvélyesi 2018; Szabó 2009; Szokolszky et al. 2020).

Ez véleményem szerint azért is lényeges, mert a szakdolgozat mint – pedagógiai jellegű – szövegfajta egyrészt leírható az elvárások, másrészt a megvalósulások felől is. Mivel a szakdolgozatok metadiszkurzív elemeit, valamint a további (nyelvi) jegyeit szinte lehetetlen szavakra, szövegrészekre keresve kódolni, így az automatikus kódolás helyett manuális kódolást alkalmaztam, és a kódolni kívánt szövegrészekhez egy-egy előre létrehozott kódot rendeltem hozzá.

A vizsgálathoz használt kódokat az 1. táblázat szemlélteti. A kódkészletben egyaránt vannak a tudományos stílust építő és a tudományos stílustól valamelyest eltérő elemek is. Ezt azért tartottam lényegesnek, hogy feltérképezzem azt, hogy melyik csoportba tartozó jegyek dominálnak a leginkább.

Kód megnevezése	**Kód típusa**
1 Személytelenség, objektivitás	főkód
2 Személyesség, szubjektivitás	főkód
2.1 E/1	alkód
2.2 T/1	alkód
3 Két- vagy többértelműség	főkód
4 Egyéb stílus	főkód
4.1 Szépirodalmi stílus	alkód
4.2 Retorikai stílus	alkód
4.3 Publicisztikai stílus	alkód
4.4 Társalgási stílus	alkód
5 Hivatkozás megléte	főkód
5.1 Megfelelő hivatkozás	alkód
5.2 Nem megfelelő hivatkozás	alkód
6 Hivatkozás hiánya	főkód
7 Fogalmak meghatározásának hiánya	főkód
8 Fogalmak meghatározása	főkód
9 Szövegszerveződés hiánya	főkód
10 Szövegszerveződés megléte	főkód
11 Rövidítésekben való következetlenség	főkód
12 Rövidítésekben való következetesség	főkód
13 Helyesírási, grammatikai hiba	főkód
14 Helyesírásilag és grammatikailag helyes	főkód
15 Vizuális elemekre való utalás	főkód
16 Vizuális elemekre való utalás hiánya	főkód

Kód megnevezése	**Kód típusa**
17 Számozásban való következetlenség	főkód
18 Számozásban, felsorolásban való következetesség	főkód
19 Tudományos stílus	főkód
20 Cím: figyelemfelkeltő, félrevezető, nem informáló	főkód
21 Cím: témakifejtő, szabatos	főkód

1. táblázat: A vizsgálathoz használt kódkészlet

A kódolás objektívebbé tételéhez, valamint a kódok hitelességének ellenőrzéséhez meghatároztam a kódok nyelvi jelölőit, valamint a kódok alkalmazásánál érvényesített szempontokat. A következőkben a tanulmány csupán azon kódokat és a kódolás során érvényesített szempontokat mutatja be, amelyek az eredmények ismertetése során is megjelennek. A többi kód részletes ismertetéséhez l. Rási (2023).

Személyesség, szubjektivitás (főkód): azokat az elemeket láttam el ezzel a kóddal, amelyek esetében megjelent a szerző. Ez jellemzően két módon történt:

- **E/1** (alkód): a szerző egyértelműen saját magára utal, pl. *vizsgálatom, bennem, kérdőívem.* Ezekben az esetekben megjelenik egy személyrag, birtokos személyjel, így ennek köszönhetően a szerző grammatikai jelöltséget kap.
- **T/1** (alkód): a személyesség egy másik foka, ami vonatkozhat az olvasóval kialakított közösségre („inkluzív mi") vagy szakmai közösségre (pl. nyelvész, tanár) is. Megemlítendő viszont, hogy a T/1-ben való megfogalmazás amellett, hogy a szerzőt jelöli, a kiterjesztett személyjelölésnek, pontosabban a személydeixis kiterjesztésének köszönhetően a személyesség formális kivédésévé is válik. Attól tehát, hogy többes számú a megfogalmazás, a kijelentések nem feltétlenül jelennek meg szerzői cselekvésként.

Személytelenség, objektivitás (főkód): ezzel a kóddal a személyesség elkerülésére szolgáló kifejezéseket, szókapcsolatokat, megfogalmazásokat láttam el. A kódolás művelete problematikusabb a személyesség kódolásánál, ugyanis a grammatikai jelöltség hiánya nem olyan egyértelmű, mint a személyragok, személyjelek. Ezért jelen esetben nem minden semleges kiindulópontú megfogalmazást kódoltam ezzel, hanem csak azokat, amelyekről úgy véltem, hogy egyértelműen a személyesség hiányaként jelennek meg. Ide tartoznak például a következő esetek:

- a szerző személytelenül beszél magáról (pl. *a szerző azt állítja, hogy; e sorok szerzője*);
- funkcióigés szerkezetek (pl. *meghatározásra kerül* a *meghatározom* helyett);
- határozói igeneves szerkezet, határozói igenév + létigés szerkezet (pl. *lett lekérdezve; volt megvizsgálva*)
- a szakdolgozat/kutatás metonimikusan cselekvőként jelenik meg (pl. *a szakdolgozat azt vizsgálja*).

Hivatkozás megléte (főkód): az idézetek, parafrázisok után megjelenő hivatkozásokat soroltam ide. Alapvetően kétféle módon fordulhatnak elő:

- **(formailag) megfelelő hivatkozás** (alkód): a szerző a hivatkozási szabályrendszer(ek)nek megfelelően használja a szövegközi hivatkozásokat;
- **(formailag) nem megfelelő hivatkozás** (alkód): bár a szerző hivatkozik más műre, szerzőre, viszont ezt nem a hivatkozási szabályrendszer(ek)nek megfelelően teszi, pl.:
  - » a szerző neve helyett a befoglaló mű szerepel;
  - » a bibliográfiai adatoktól eltérő adatok a szövegközi hivatkozásban: pl. helytelen dátum (2011 helyett 2001);
  - » mondatvégi írásjel van a hivatkozás előtt;
  - » a tanulmány szerzőjének neve helyett a befoglaló kötet szerkesztőjének neve van feltüntetve.

Hivatkozás hiánya (főkód): azok az esetek tartoznak ide, amelyekben a szerző nem jelölte meg az idézetek, parafrázisok forrását. Itt nem a plágium felismeréséről van szó, hanem azokról az esetekről, amikor:

- egy szövegrész egyértelműen idézetként szerepel (pl. idézőjel van, dőlttel szedett), ennek ellenére a szerző nem tünteti fel az oldalszámot, hivatkozást;
- a szerző egy másik szerzőre, munkára hivatkozik, viszont zárójelben hiányzik az eredeti szerző/adott mű megjelölése;
- a bibliográfiában szerepel egy munka, de a főszövegben nincs meg a hivatkozása;
- a főszövegben szerepel a hivatkozás, viszont a bibliográfiából hiányzik.

Szövegszerveződés, előre- és hátrautalások megléte (főkód): metapragmatikai utalás van a szöveg egyéb pontjaira, részeire. Ezen szövegszervező elemek által az olvasás áttekinthetőbbé, követhetőbbé válik. Pl. *a következő fejezet ismerteti a…*; összegezve; *itt*; *a következőkben*; *az alábbi példa*; *alább*; *egyrészt…, másrészt…*; *korábban.*

Szövegszerveződés, előre- és hátrautalások hiánya (főkód): hiányzik a szöveg egyéb részeire történő utalás. Mivel a szövegszerveződés hiánya megfoghatatlan, nem jelölhető, így a kód hiánya jelenti azt, hogy a dolgozat a szövegszerveződés szempontjából megfelelő.

Egyéb stílus (főkód): ezzel a kóddal a tudományos stílustól eltérő elemeket kódoltam. A kódolásuk azért is volt bonyolult, mert ha bármilyen értelmetlen gondolat tudományos stílusban van közölve, az első ránézésre a laikus olvasó számára tudományos stílusúnak tűnhet. A stílus a többi kategóriánál átfogóbb kategóriát alkot, ugyanis gyakran magába foglalja a fenti jegyeket is (pl. személytelenség/személyesség). Kódolásuk azért is problematikus, mert nehéz megragadni egy stílus hatókörének a határát, egyes (nyelvi) jelölők pedig több stílusba is beilleszkedhetnek. A megfigyelt stílusok a következők:

- **Társalgási stílus** (alkód): jelölői a társalgási stílusra jellemző szó- és kifejezéskészlet, például:
  - » indulatszavak;
  - » töltelékszavak;
  - » szleng.

- **Publicisztikai stílus** (alkód): jelölői a publicisztikai stílusra jellemző szó- és kifejezéskészlet, például:
  - » figyelemfelkető elemek;
  - » sajtótermékekben gyakran elsőforduló állandósult szókapcsolatok;
  - » kérdések halmozása.

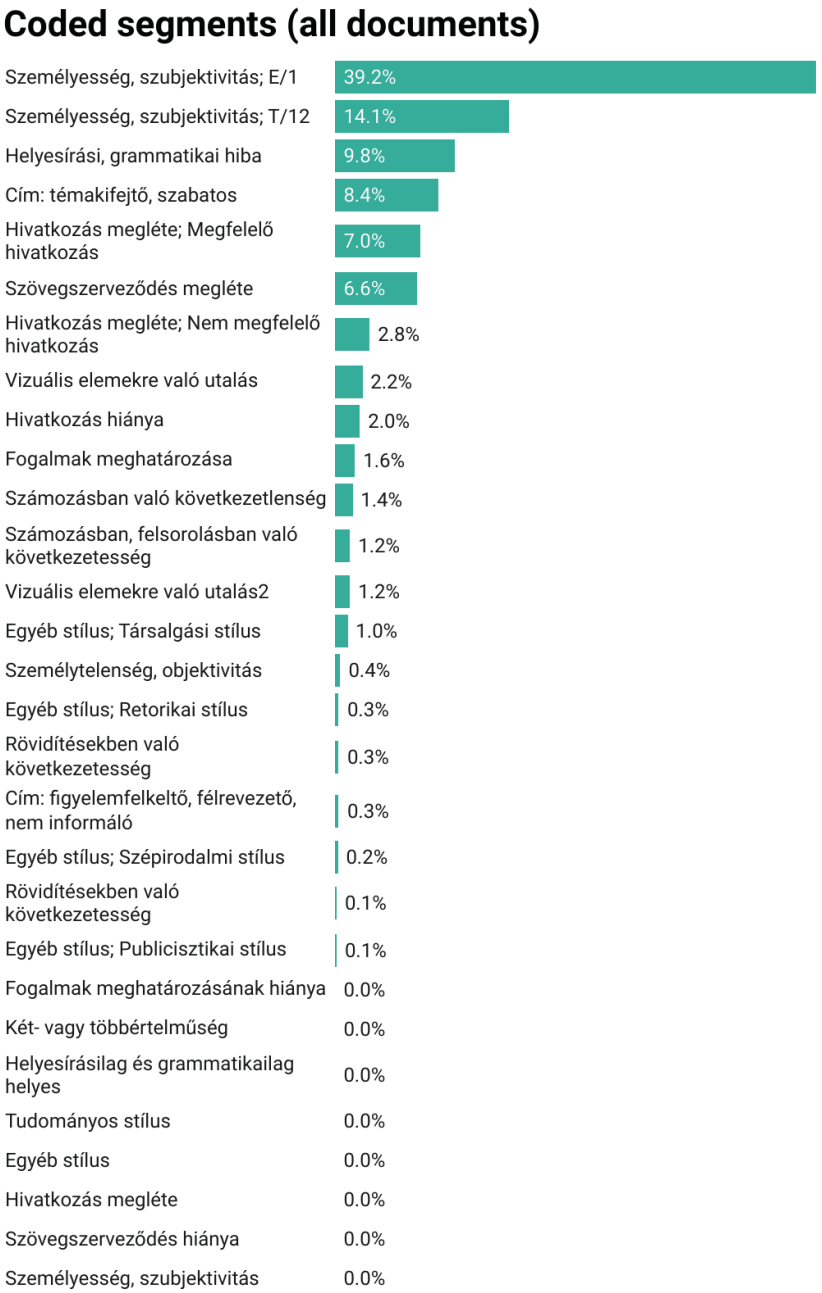
- **Retorikai stílus** (alkód): jelölői a retorikai stílusra jellemző szó- és kifejezéskészlet, például:
  - » költői kérdés;
  - » keretes szerkezet, például idézet nyitó- és zárópozícióban. Ebben az esetben az idézet, a tekintélyre hivatkozás egyértelműen hangulatkeltő elemként szolgál. Amennyiben viszont az idézet mottóként szolgál (pl. a dolgozat elején), az nem tartozik ide, ugyanis annak az a feladata, hogy az egész munka fölött lebegjen.

- **Szépirodalmi stílus** (alkód): jelölői a szépirodalmi stílus olyan velejárói (szó- és kifejezéskészlet), mint például:
  - » azok a trópusok (pl. metafora, metonímia, szinekdoché, irónia), amelyek nem a tudományos információ közléséhez, hanem csupán a megfogalmazás színesítéséhez járulnak hozzá; használatuk emellett funkciótlan, inkább költői jellegű;
  - » mesélő magatartás, felütés.

Tudományos stílus (főkód): a tudományos stílusra jellemző nyelvhasználatra vonatkozó kód. A stílus kódolása ugyancsak problematikus, ugyanis a tudományos szövegekben egyrészt idetartozik minden, ami a tudományos stílusra kifejezetten jellemző (pl. szakterminológia), másrészt azok a semleges részek is, amelyek a szöveg építőköveiként szolgálnak (pl. átkötések, ismertetések stb.). Ebben az esetben az *egyéb stílus* kódjának hiánya jelzi az adott szövegrész tudományos stílussal bíró értékét.

3.3. Eredmények

A vizsgált nyolc szakdolgozatban összesen 2716 kódolt egység jelent meg. A kódok megoszlását az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: A vizsgálat kódjainak a megoszlása a teljes adatkorpuszban

3.3.1. A személyesség és személytelenség szerepe

Amint az 1. ábrán is látszik, a leggyakrabban az E/1 kódja jelent meg, összesen 1066 alkalommal, ez a kódolt egységek 39,25%-át jelentette. Általánosságban elmondható, hogy a szakdolgozatok *Bevezetés*, *Kutatásmódszertan* és *Összegzés* fejezeteiben jelenik meg a legtöbb E/1-re utaló elem, a legkevesebb pedig a *Szakirodalmi áttekintés* és az *Eredmények ismertetése* részekben. A szerzőknek az E/1. által lehetőségük nyílik saját szerepük hangsúlyozására a kutatás lebonyolításában és a szakdolgozat elkészülésében, amint az a következő példákon is megfigyelhető:

(1) Vizsgálatom helyszínéül egy mozgásszervi rehabilitációs osztályt **választottam**
(2) **végeztem** az adatolást
(3) az én kutatás**om**hoz
(4) **saját** kutatás**om**
(5) **személyes** meglátás**om**

Az (1) és (2) példákban a szerző tudatja az olvasóval, hogy a kutatás helyszínének választása (1), az adatok gyűjtése (2) az ő saját munkája volt. A saját szerep kétszeres kihangsúlyozása történik a (3)–(5) példák esetében is, ahol a birtokos személyjelet a szerző kiegészíti egy birtokos jelzői szerepű személyes névmással (3) vagy visszaható birtokos névmással (4), illetve a saját maga személyére utaló határozószóval, melléknévvel (5). Az alábbi példák a kutatás bizonyos elemeinek a szerző általi birtoklására hívják fel a figyelmet:

(6) vizsgálat**om**
(7) kérdőív**em**
(8) első kérdés**em**

Mindezek mellett 60 alkalommal az attitűd a szerzők saját véleményének a hangsúlyozása által jelent meg. A (9)–(12) példákban található kifejezések nagyon gyakran redundáns elemként jelentek meg a dolgozatokban:

(9) úgy gondolom (7 alkalommal)
(10) úgy vélem (28 alkalommal)
(11) véleményem szerint (19 alkalommal)
(12) szerintem (6 alkalommal)

Használatuk kihagyható lett volna, mivel jelentéstöbblettel nem járt, ám a szerzők ezek használatával szintén képesek volta saját jelenlétük hangsúlyozására. A saját vélemény kiemelése mellett további szerzői attitűd is megjelent:

(13) nagyon **meglepett** engem
(14) Örömmel tapasztaltam

(15) Nagyon **felemelő** volt, amikor saját fogalmat alkottam
(16) **fontosnak** tartom megemlíteni

A (13)–(16) példákban megfigyelhető a szerzők tárgyhoz fűződő perspektívája, amely a megjelenítő elemek által vált explicitté. Az E/1. lehetőséget adott arra is, hogy a szerzők meghatározzák a pozíciójukat:

(17) **Nem gyakorló tanár lévén** tanulmányaim során inspiráló volt számomra
(18) **magyartanárként** fontosnak érzem, hogy
(19) itt szeretném bemutatni, hogy **leendő pedagógusként** milyen, a kórházi nyelvi kutatásom eredményeiből kiemelt (esetlegesen humoros) példákkal magyaráznám diákjaimnak az elméleti részt
(20) **leendő tanárként** az alábbi gyakorlatokat alkottam meg
(22) **leendő kisgyermeknevelőként** szeretnék

A (17)–(22) példákban a szerzők egyértelműen megjelölték a saját jelenlegi (17)–(18) vagy későbbi (19)–(22) státuszukat, munkakörüket.

Egyes szakdolgozatírók igyekeztek az objektív fogalmazás felé közelíteni, viszont – amint a (23) példa is mutatja – voltak olyan esetek, amikor ezekben is megjelent a szubjektivitás.

(23) Szakdolgozat**om e fejezetének célja**, hogy a kazincbarcikai mozgásszervi rehabilitációs osztályon használt megszólítási változatokat, a tegezés és a nemtegezés megoszlását, a nemtegezés változatait, az előforduló nominális megszólításokat a megvalósuló szerepviszonyokkal összefüggésben mutassa be, és az empirikus kutatás eredményeit értelmezze.

A fenti példában a *fejezet* metonimikusan cselekvőként jelenik meg, ugyanakkor a szerző a mondat elején a birtokos személyjel által kihangsúlyozza a szakdolgozat birtoklását.

Az ismertetett eredmények egyrészt azt indokolják, hogy erre a túlzott személyességre érdemes a hallgatók figyelmét felhívni, másrészt ez is a szakdolgozat műfajának a kevert jellegét szemlélteti, pontosabban annak az elvárásnak a megmutatkozását, hogy a hallgatóknak a saját munkájukat, saját kutatásukat kell a szövegben megjeleníteniük.

A személyesség másik foka, a többes szám első személyű fogalmazásmód 383 alkalommal jelent meg, ami a kódolt egységek 14,10%-át teszi ki. A T/1. a szerzői jelenlét olyan alkódja, amely esetében csupán a szerző személyét is magában foglaló esetek lettek figyelembe véve. Jelen vizsgálatban azért volt lényeges az E/1. és T/1. fogalmazásmódot külön vizsgálni, mert a T/1-ben közösségképzés történik, amely közösségnek a szerző maga is tagja (pl. szakmai/nyelvész közösség, pedagógusok, magyartanárok), és ennek a segítségével a szerzőre való utalás közvetett, az E/1-ben történt utalások pedig közvetlenül a szerző személyére reflektálnak. Ezáltal a szerzői jelenlétre való egyenes utalások még differenciáltabban megfigyelhetők.

A T/1. további, a szerzői jelenléten túlmutató szerepeinek (Tátrai–Laczkó 2015) elemzésére jelen vizsgálat nem tért ki.

A személyességgel ellentétben a személytelenségre, objektivitásra vonatkozó kód csupán 11 alkalommal jelent meg, ez a kódolt egységek 0,41%-át jelenti. Ezek azok az esetek voltak, amikor a szerzők a személyesség elkerülésére szolgáló kifejezéseket, szókapcsolatokat használtak, amint a (24)–(28) példákon is megfigyelhető. Ilyen volt például a funkcióigés szerkezet (24)–(25) és a szakdolgozat/kutatás metonimikusan cselekvőként való megjelenése (26)–(28).

(24) A beleegyező nyilatkozatok kitöltése során a szülők tájékoztatva lettek arról, hogy a vizsgálatban való részvétel önkéntes és anonim és a gyermekük által közölt adatok összesített formában **kerülnek feldolgozásra**.
(25) Amióta bekerültek, több nehezebb feladatot kapnak, valamint fejlesztik a kevésbé erős képességeiket, ami az interjú során **említésre került**.
(26) A beszélő dobozok a vizsgálódási terület figyelembe vételével 2 különböző dialektusban **lettek összeállítva**, az egyik a magyar oktatásban sztenderdként használt nyelvváltozat (köznyelv) a második teljesen eltérő székely nyelvjárás.
(27) Szintén **el van tervezve** egy torony rendszer is. Ez egy több szintű, a fő játékszál haladásától függetlenül haladna.
(28) A fókuszcsoportos interjú két alkalommal **volt megtartva**, az első alkalmon a mentorok voltak jelen, a második napon a mentoráltak.

3.3.2. Hivatkozások

Mivel a hallgatók kérdőíves vizsgálatából kiderült, hogy nehézségként élik meg az idézést, hivatkozást, valamint a később tárgyalt dokumentumelemzés eredményei is azt mutatták, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem szakdolgozati útmutatói is hangsúlyozzák a szövegközi hivatkozást, így ezek vizsgálata elengedhetetlen volt. Amint korábban már említettem, az elemzés során nem foglalkoztam a plágiummal, ugyanis annak feltárása plágiumellenőrző szoftver alkalmazása nélkül lehetetlen. Jelen vizsgálat egyrészt azokra az esetekre irányult, amikor a hivatkozás egyértelműen jelölt volt, másrészt azokra, amikor egyértelműen megfogható volt a hivatkozások hiánya. A szerzők összesen 266 alkalommal (9,79%) jelöltek meg hivatkozást. Ez 191 alkalommal volt formailag is megfelelő.

(29) […] a gyakorlatközösségnek bárki tagjává válhat, aki bekapcsolódik a közös tevékenységbe **(Eckhert–McConell-Ginet 1992: 96)**.
(30) […] a tanuló előzetes ismeretei, sémái alapján maga konstruálja meg a tudást, így az a világról való szubjektív interpretációként, konstruktumként fogható fel **(Nahalka 2014)**.
(31) […] hogy a gyermek megkapja-e a fejlődéséhez szükséges tápanyagokat **(Kerekes, 2010, p.7)**.
(32) Ezt betartva a pedagógus támogatásával, irányításával a diákok maguk alkothatnák meg „azt az elméleti modellt, mellyel a nyelvészethez közelítenek” **(Szabó–Hoss**

2018). Mindehhez jó módszertani alapot kínál „a kognitív fejlődésre is építő kutatásalapú tanítás” **(Szabó–Hoss 2018).** Ha a tanulók „elkezdik vizsgálni saját nyelvi tevékenységüket a maga komplexitásában”, szabályosságokat fedezhetnek fel és érthetnek meg **(Szabó–Hoss 2018).**

A (29)–(31) példákon megfigyelhető, hogy a hallgatók különféle hivatkozási rendszereket alkalmaztak. Ez az elemzést mindaddig nem befolyásolta, amíg a dolgozatok szerzői következetesen egy hivatkozási rendszernek megfelelően dolgoztak. A (32) példa a hallgatók azon válaszát támasztja alá, miszerint nem mindig egyértelmű számukra a hivatkozás szabályrendszere: nem tudják, hogy mikor és hová kell a szövegközi hivatkozást kitenni. A feltüntetett példa esetében is látható, hogy a szerző törekedett a plágiumvétség elkerülésére, viszont a hivatkozást nem megfelelően (sűrűn) szúrta a szövegbe. A kifogásolható hivatkozáshasználatról tanúskodik a (33) példa is:

(33) Mindezek figyelembevételével aligha meglepő, hogy a diákok hajlamosak eltávolodni az iskola rendszerétől **(Sampasa-Kanyinga és Lewis, 2015. In.: Sántha-Polonyi, 2017: 34)**.

Ebben az esetben a szerző következetesen helytelenül használja a hivatkozásokat. Itt szintén elmondható, hogy a dolgozat írója tisztában van a hivatkozások szerepének jelentőségével, ugyanis alkalmazza őket, viszont nem tudja őket megfelelően beépíteni a szövegbe.

A vizsgált adatbázisban 75 olyan hivatkozás szerepelt, amely formailag nem felel meg egyik hivatkozásrendszernek sem, például:

(34) A tünetek ráadásul a keresztreakciónak köszönhetően olyankor is jelentkezhetnek, amikor a beteg nem találkozik a kiváltó allergénekkel. **(Zemlényi cikke, 2010, URL1)**
(35) Egészséges embereknél a kórokozók eltávolítása nem vált ki reakciót, az allergiára hajlamos emberek szervezetében azonban az allergének allergiás folyamatokat indítanak el. **(Herjavecz, 2003; Novák Z., Nagy A. szerk., 2005)**
(36) az allergia nem csökken. **(Élelmezés szaklap, Czenéné Nagy Zsuzsanna cikke, 2017)**
(37) […] és a csoporttagok legtöbbször homogén, egymással valamilyen kapcsolatban álló személyek. **(dr. Tamus Antalné – A marketing kutatás gyakorlata 58o.)**

A fenti példák jól szemléltetik azt, hogy a hallgatóknak nem mindig elegendő a szakdolgozati útmutatóban szereplő hivatkozási minta, ugyanis nem eléggé egyértelmű számukra a hivatkozásban szereplő tételek, adatok lényege.

A formai szempontból helytelen hivatkozásoktól viszont sokkal többet ront a dolgozatok minőségén a hivatkozás hiánya, ez ugyanis ellenkezik a tudományos etikával, és már plágiumvétséghez is vezethet. A vizsgálatban olyan eseteket kódoltam a *hivatkozás hiánya*

kóddal, amelyekben a szerző nem jelölte meg az idézetek vagy parafrázisok forrását. Fontos megjegyezni, hogy ezekben az esetekben sem a plágium felismeréséről van szó, hanem olyan esetekről, mint pl. hogy a szövegen egyértelműen látszik, hogy idézetet tartalmaz (pl. idézőjelbe zárt, dőlttel szedett szövegrész), viszont a szerző nem jelölte a forrást; a szövegíró egy szerzőre/munkára/kutatásra hivatkozik, de hiányzik a megjelölése; a szakirodalom-jegyzékben szerepel egy olyan tétel, amely a fő szövegben hiányzik – és fordítva. Az eredmények 53 esetben (1,95%) mutatták a hivatkozások hiányát. A (38) példa esetében ránézésre nem határozható meg a probléma, ugyanis egy – formailag is megfelelő – jelölt hivatkozást láthatunk:

(38) […], amelynek az emberi erőforrások hatékony felhasználását segíti elő az egyéni és szervezeti célok egyidejű figyelembevételére **(Karoliny, 2008)**

Viszont a szakirodalomjegyzék nem tartalmazta a jelölt irodalmat, helyette a következő tétel volt feltüntetve: *Farkas Ferenc – Karoliny Mártonné – László Gyula – Poór József (2008): Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest.* Mivel ez utóbbi viszont a fő szövegben nem szerepelt, így feltételezhető, hogy mindkét esetben ugyanarról a munkáról van szó, csakhogy jelen formájában nem számított jelölt hivatkozásnak, ugyanis ezzel a megjelenítéssel az olvasó egy másik szakirodalmi tételt keres. A (39) példa esetében a kiemelt szerzők munkái egyáltalán nem képezték a szakirodalom-jegyzék részét:

(39) Azonban a következő években nem csökkent a csecsemőkori allergiás megbetegedések száma, amire **Muraro és munkatársai** 2004-ben, **Dean és munkatársainak 2007-ben**, valamint **Hourihane és munkatársainak 2007-ben** megjelent tanulmányai, publikációi rá is mutatnak.

A (40) példa szerzője egy elméletre hivatkozik, viszont hiányzik a megjelölése:

(40) Az **Austin-féle beszédaktus-elméletnek** megfelelően a kazincbarcikai rehabosztály dolgozóitól és betegeitől is feljegyeztem olyan cselevés értékű közléseket, amelyek beszédaktusai jól leírhatóak.

Ez azért is számít hiánynak, mert ugyanannak a dolgozatnak a további részében a szerző megjelöli az elmélet/modell-típusú utalások forrását, például:

(41) Az **RJR-modellt (Nemoda 2008**) követve a ráhangolódás szakaszában néhány eredmény gyors, rövid és szemléletes bemutatása figyelemfelkeltő célt szolgálhat az adott tananyaghoz.

A szakdolgozatok hivatkozásjelölését a 2. ábra szemlélteti. Amint látható, 319 (100%) esetből 191-ben (59,87%) megfelelt a forrás/szakirodalom megjelenítése; 75 alkalommal (23,52%) a hivatkozás megjelölése megtörtént ugyan, viszont formailag nem volt megfelelő; 53 esetben (16,61%) pedig a hivatkozás elmaradt.

	B1	B2	B3	G1	I1	P1	P2	T1	SUM
Nem megfelelő hivatkozás	1	41		1			19	13	75
Megfelelő hivatkozás	64	33	9	7		30	37	11	191
Hivatkozás hiánya	4	12	2	9	4	9	9	4	53
SUM	69	89	11	17	4	39	65	28	319

2. ábra: A hivatkozásra vonatkozó kódok megoszlása az adatbázisban

3.3.3. Szövegszerveződés

A vizsgálat kitért a szöveg szerveződésére utaló metapragmatikai jelzések vizsgálatára is. Ezen jelölők által a szöveg áttekinthetőbbé, követhetőbbé válik. A (42)–(44) példákban megfigyelhető szövegszervező elemek használatával megvalósul a szöveg más részeire történő rámutatás:

(42) A **fenti** csak néhány azon változások közül, amelyek megfigyelhetők a Z generációnál, s amelyek mindegyike belátható módon befolyásolja a tanulási stílust…
(43) Ebben a tekintetben az **alábbi** rangsor alakult ki:…
(44) A tegezés és nemtegezés változatai az orvos-beteg viszonyban a **következőképp** alakulnak.

A kódolás során az adatbázisban összesen 179 szövegszerveződésre vonatkozó kódolt egység jelent meg. Megemlítendő viszont, hogy a 179-ből 114 alkalommal az E/1-re vonatkozó kóddal metszették egymást (l. 3. ábra). A szövegszerveződés 63,68%-ban tehát ezáltal személyesebb hangvételűvé is vált.

Code System	E/1	Szövegszerveződés megléte
E/1		114
Szövegszerveződés megléte	114	

3. ábra: A szövegszerveződés és az E/1. kódok metszése az adatbázisban

Ezek alapján megállapítható, hogy a hallgatók a szövegszerveződést rendszerint személyességbe ágyazva jelenítik meg. A következő példák ezt a jelenséget szemléltetik:

(45) De ezeket bővebben majd **egy későbbi fejezetben fejtem ki**.
(46) Az **alábbiakban bemutatom** ezt a kórházi osztályt, ismertetem jellemzőit, továbbá közlöm a kutatás eredményeit, s példákat is hozok.
(47) [**…**] **ebben az alfejezetben** kifejezetten a rehabspecifikus elemeket **emelem ki**
(48) **Fentebb említettem**…

Az, hogy a személyesség hangsúlyosan van jelen a szakdolgozatokban, a szakdolgozat sajátosságait tekintve nem számít helytelennek, viszont az már szükségtelen és indokolatlan, hogy a szövegszerveződéssel ilyen gyakran metssze egymást, vagyis hogy a szövegszerkezetben ennyire nyomatékosan jelenjen meg. Tehát míg a szakdolgozatban indokolt (lehet) az E/1. hangsúlyozása, addig a szövegszerveződés személyesség nélkül is jól megjeleníthető, ezáltal válik a két elem kereszteződése indokolatlanná.

3.3.4. Stílus

A szövegek stílusának vizsgálata azért is számít problematikusnak, mert nehéz megragadni egy-egy stílus hatókörének a határát. Jelen vizsgálat nem törekedett az adatkorpusz mélyreható és részletes stilisztikai vizsgálatára, hanem csupán a tudományos stílusról eltérő, (viszonylag) objektívan meghatározható és megfogható elemek áttekintésére. Az adatbázisban összesen 43 stílusában nem odaillő kódolt egység jelent meg. Gyakori volt például a publicisztikai és retorikai stílusra egyaránt jellemző kérdésnek (49) vagy kérdések halmozásának (50) megjelenítése:

(49) Vajon napjaink iskolája felkészít erre?
(50) A kérdéses azonban, hogy az egyes közegek mennyire hatnak a gyerek szocializációjára, mennyire meghatározóak egy-egy tevékenységében. Mennyire határozzák meg a társas viselkedést? És mennyire befolyásolják a gyermek nyelvi előítéletességét? Azt tudjuk, hogy a felnőttek előítéletesek, de mi a helyzet a gyerekekkel? Hol kezdődik a nyelvi előítéletesség? Már óvodáskorban is jelen van vajon?

Az (51) példában a szerző visszautal a bevezetésre, amelyet egy idézettel nyitott, majd a szöveg lezárásaként újra az idézetre reflektál.

(51) Bevezetésemben egy Eötvös-idézet nyomán igyekeztem rámutatni az oktatásban alkalmazott módszerek relevanciájára, arra, hogy ez olykor a tartalomnál is lényegesebb tényező a pedagógiában.

Ezáltal a szövegnek egy olyan keretes szerkezete lesz, amely esetében egy idézet áll nyitó és záró pozícióban. Ebben az esetben az idézet, a tekintélyre hivatkozás inkább a retorikai stílusra (is) jellemző hangulatkeltő elemként, mintsem érvként, tartalmi hangsúlyként jelenik meg. Az (52) példa egy szakdolgozat utolsó mondata, a szerző a szöveg lezárásának egy felkiáltást választott, ami szintén eltér a tudományos stílustól:

(52) A cél egyértelmű, a háttér adott, az új otthont kapó Szeged-Csanád Grosics Akadémia labdarúgócsapata a szegedi emberek támogatásával méltó lehet az első osztályba való feljutásra. **Hajrá Szeged!**

A retorikai és publicisztikai stílusok mellett megjelent a szépirodalmi stílus is, amit például az (53) példában található metaforahasználaton lehet megvizsgálni.

(53) […] kutatásom gyümölcseit ebbe a keretbe szeretném belehelyezni.

Megfigyelhető volt még a szépirodalmi stílusra jellemző mesélői magatartás is, amikor a szerzők a múlt(juk)ról (54) vagy a jövő(jük)ről (55) meséltek a szöveg egyes pontjain.

(54) Szociolingvisztika-órán kezdődött hajdan minden, ami ehhez a szakdolgozati témához vezette lépteimet:…
(55) Sok tervem van a jövőre tekintve.

A társalgási stílus alkalmazása is gyakori volt a tudományos stílustól eltérő elemek között, ami jellemzően a szó- és kifejezéskészletben nyilvánult meg:

(56) […] a szegedi emberek már nagyon **ki voltak éhezve** egy megfelelő felszereltséggel rendelkező modern környezetre.
(57) […] az igényes nyelv használatának megtanítása a magyartanár feladata, amivel részben egyetértek, azonban Kis Tamás véleményét **még inkább osztom** a szleng mint magyarórai tananyag szerepét illetően

4. A vizsgálat összegzése

Jelen vizsgálat az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen az utóbbi 5 évben benyújtott N = 8 szakdolgozatból álló adatkorpusz tartalomelemzésének eredményeit ismertette.

A dolgozatokban a szövegszerveződés jellemzően személyes hangvételű volt. Az adatkorpuszban összesen 179 alkalommal találhattunk a szöveg szerveződésére utaló metapragmatikai jelzést, ami 114 alkalommal személyes hangvételűvé vált azáltal, hogy a mondat személyességbe ágyazódva, személyes hangvételben volt megfogalmazva: a szövegszerveződésre vonatkozó deixisek ugyanis 114 esetben metszették egymást az E/1. megfelelő jelöléseivel.

Az eredmények igazolták továbbá a hallgatók azon korábbi visszajelzését is, mely szerint nehézséget okoz számukra a hivatkozás szabályrendszerében való eligazodás; az adatkorpuszban megjelölt 266 hivatkozásból ugyanis 75 nem volt megfelelő formai szempontból, 53 esetben pedig egyáltalán nem történt hivatkozás az eredeti szerzőre, kutatásra, műre. A hivatkozáshasználat alapos ismerete többek között azért is lényeges, mert hivatkozás hiányában plágiumvétség merül fel. A plágium miatt elutasított szakdolgozat vagy diplomamunka pedig az elégtelen

minősítés után az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen nem javítható, nem pótolható, a plágiumban vétkes hallgató ellen pedig fegyelmi eljárást kezdeményeznek.

A szakdolgozatok tartalomelemzése azt is kimutatta, hogy gyakori a stílustörés, pontosabban a tudományos dolgozatok stílusegységének hirtelen megbomlása. A tudományos stílust a leggyakrabban a társalgási stílusra, a szépirodalmi stílusra, a publicisztikai stílusra vagy a retorikai stílusra jellemző szókincselemek törték meg.

Összességében a vizsgálat tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a tudományos szövegalkotás során – többek között – érdemes lenne nagyobb hangsúlyt fektetni a hivatkozás szabályrendszerének (vele együtt a mások gondolatai tiszteletben tartásának) maradéktalan elsajátítására, a szövegszerveződés objektivizálására, valamint a tudományos stílus megismerésére is. A fenti eredmények, valamint a kutatásokból levont következtetések a későbbiekben hozzájárulhatnak a hallgatók tudományos szövegalkotásának fejlesztéséhez azáltal, hogy mindezek beépíthetők a tudományos írást elősegítő képzések/segédanyagok/kurzusok tananyagába.

Irodalom

Arum, Richard – Roksa, Josipa 2011. *Academically adrift. Limited learning on college campuses*. Chicago: The University of Chicago Press. https://doi.org/10.7208/chicago/9780226028576.001.0001

Blaskó Ágnes – Hamp Gábor 2007. Írás 1.0. Az ötlettől a jól strukturált szövegig. Budapest: Typotex Kiadó.

Csontos Nóra 2018. Az idézés mint adaptív tevékenység. Idézés a tudományos diskurzusban. *Jel-Kép: Kommunikáció Közvélemény Média* 2018/4: 51–61. https://doi.org/10.20520/JEL-KEP.2018.4.51

Csontos Nóra 2020. *Szakszöveg-tipológia. Szakszövegtípusok vizsgálata társas-kognitív keretben.* Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L´Harmattan Kiadó.

Fóris Ágota 2008. *Kutatásról nyelvészeknek. Bevezetés a tudományos kutatás módszertanába.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

Fülöp Károly 2017. Esszészövegek szerkezetének kvantitatív elemzése. *Anyanyelv-pedagógia* 10/2: 28–38. https://doi.org/10.21030/anyp.2017.2.3

Gyurgyák János 2019. *A tudományos írás alapjai – Útmutató szemináriumi és tudományos diákköri értekezést, szakdolgozatot és disszertációt íróknak.* Budapest: Osiris Kiadó.

Havasréti József 2006. *Tudományos írásmű.* Bölcsész Konzorcium. Budapest.

Jánk István 2017. Az eszményi nyelvváltozat: standard és kognitív szemantika. *Nyelv és Tudomány*. https://www.nyest.hu/hirek/a-standard-mint-kognitiv-szemantikai-fogalom (2023. 11. 12.)

Kabán Annamária 1993. A magyar tudományos stílus a kezdetektől a Felvilágosodás koráig: szemiotikai, szövegnyelvészeti megközelítés. *Linguistica series A – Studia et dissertationes. 12.* Budapest*:* MTA Nyelvtudományi Intézet.

Klein, Perry D. – Boscolo, Pietro 2016. Trends in research on writing as a learning activity. *Journal of Writing Research* 7/3: 311–350. https://doi.org/10.17239/jowr-2016.07.03.01

Koltay Tibor 2018. Az „írástudó" egyetemi hallgató. *Anyanyelv-pedagógia* XI/1: 5–14. https://doi.org/10.21030/anyp.2018.1.1

Körtvélyesi Zsolt 2018. *Bevezetés a tudományos szöveg írásába. Szakdolgozatírók kézikönyve*. Budapest: Eötvös Kiadó.

Kurtán Zsuzsa 2006. Szaknyelv. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Magyar nyelv.* Budapest: Akadémiai Kiadó. 676–692.

Kurtán Zsuzsa 2010. Tudományos nyelvhasználat és pedagógia: a kutatási cél megjelenítése tanárjelöltek szakdolgozatába. In Silye Magdolna (szerk.): *Porta Lingua 2010. Tudományterületek és nyelvhasználat.* Debrecen: SZOKOE. 171–179.

Lillis, Theresa – Scott, Mary 2008. Defining academic literacies research: Issues of epistemology, ideology and strategy. *Journal of Applied Linguistics* 4/1: 5–32. https://doi.org/10.1558/japl.v4i1.5

Molnár Edit Katalin 2006. A műfaji tudás és tanítása. In Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése.* Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó. 259–280.

Molnár Edit Katalin 2009. Az írásbeli szövegalkotás funkciója és hatékonysága magyar egyetemista diákok dolgozatainak szövegeiben. *Anyanyelv-pedagógia* 2/1: https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=138 (2025. 05. 01.)

Mošaťová, Michaela 2022. *Akademické písanie (nielen) pre zahraničných študentov*. Bratislava: STIMUL, Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta.

Pintér Henriett – Molnár Pál 2017. A forrásokra építő tanuláscélú írás: a forrásalapú írás. *Magyar Pedagógia* 117/1: 29–49. https://doi.org/10.17670/MPed.2017.1.29

Rási Szilvia 2019. Hybridization of discourse concerning the titles of academic papers. *Acta Universitatis De Carolo Eszterházy Nominatae: Sectio Linguistica Hungarica,* LXV: 161–170.

Rási Szilvia 2020. A cím és a kulcsfogalom tudományos szövegalkotásban betöltött szerepe. In Ludányi Zsófia – Jánk István – Domonkosi Ágnes (szerk.): *A nyelv perspektívája az oktatásban. Válogatás a PeLiKon2018 oktatásnyelvészeti konferencia előadásaiból.* Eger: EKE Líceum Kiadó. 393–402. https://doi.org/10.17048/Pelikon2018.2020.393

Rási Szilvia 2022. Metadiszkurzív elemek tanárszakos hallgatók szemináriumi dolgozataiban. In Kocsis Ágnes – Szlávich Eszter – Varga-Sebestyén Eszter (szerk.): Észlelések és előfordulások. Tanulmányok a 15. Félúton konferenciáról. Budapest: ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. 97–113.

Rási Szilvia 2023. *Egyetemi hallgatók tudományos szövegalkotása: a szakdolgozat mint pedagógiai szövegtípus többdimenziós vizsgálata.* Doktori disszertáció. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem.

Sanders, José – Spooren, Wilbert 1997. Perspective, Subjectivity, and Modality from Cognitive Linguistic Point of View. In Liebert, Wolf-Andreas – Redeker, Gisela – Waugh,

Linda R. (eds.): *Discourse and perspective in cognitive linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 85–112. https://doi.org/10.1075/cilt.151.08san

Sántha Kálmán 2009. *Bevezetés a kvalitatív pedagógiai kutatás módszertanába.* Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.

Szabó Katalin 2001. *Kommunikáció felsőfokon.* Budapest: Kossuth Kiadó.

Szathmári István 2004. *Stilisztikai lexikon: Stilisztikai fogalmak magyarázata szépirodalmi példákkal szemléltetve.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Szilassy Eszter 2014. Egy felsőoktatási szövegalkotási felmérés tanulságai. *Anyanyelv-pedagógia* 7/3: https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=528 (2025. 05. 01.)

Szokolszky Ágnes – Hallgató Emese – Csábi Eszter – Volosin Márta 2020. Útmutató kutatási beszámolók, dolgozatok elkészítéséhez. Pszichológus hallgatók részére. Szeged: JATE Press.

Urbán Barbara 2009. *Kommunikáció – Anyanyelv – 11. évfolyam – Tanulói jegyzet.* Budapest: Observans Kft.

Veszelszki Ágnes 2016. Academic Writing, wissenschaftliches Schreiben, tudományos írás. Egyetemi hallgatók írásos produktumai – stilisztikai és grammatikai szempontból. In Feld-Knapp Ilona (szerk.): *Grammatic. Cathedra Magistrorum 3.* Budapest: Eötvös József Collegium. 286–305.

Internetes hivatkozások

W1: 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. https://net.jogtar.hu/jogszabaly?-docid=a1100204.tv (2023. 11. 07.)